

บทที่ 7

บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ

เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของสื่อพิธีกรรมในฐานะที่เป็นสื่อในการแก้ปัญหาแม่น้ำป่าสักเน่าเสียของชาวไทย-ยวน อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ปี พ.ศ. 2549 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการศึกษารายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี และการพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงจากการศึกษากระบวนการสื่อสารของคาราวานกิจกรรมและพิธีสืบชะตาแม่น้ำ

จากการศึกษาประวัติของพิธีสืบชะตาแม่น้ำพบว่า พิธีสืบชะตาแม่น้ำเป็นพิธีกรรมที่ประยุกต์มาจากพิธีสืบชะตาคนตามคติความเชื่อของชาวล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์และมีอายุยืนยาวสืบต่อไป ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า เหตุผลหนึ่งที่ทำให้พิธีสืบชะตาแม่น้ำไม่มีความเข้มแข็งนั้น อาจเป็นเพราะชุมชนไทย-ยวน แห่งบ้านต้นตาล อาจจะไม่ได้อำนาจพิธีสืบชะตาคนมานาน จึงทำให้ชุมชนไม่มีต้นทุนความรู้ในเรื่องพิธีสืบชะตาคน ส่งผลให้พิธีสืบชะตาแม่น้ำไม่ได้รับการสานต่อโดยคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหา/ประเด็นให้เข้ากับพิธีสืบชะตาแม่น้ำได้ ฉะนั้น เมื่อชุมชนไม่มีต้นแบบในการจัดพิธีกรรมก็ไม่อาจทำให้พิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำสามารถจัดขึ้นได้ง่าย ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถมองเห็นบทบาทหน้าที่แบบมีพลวัต (หน้าที่สืบเนื่อง หน้าที่ที่หายไป หน้าที่คลี่คลาย และหน้าที่สร้างใหม่) ของสื่อพิธีกรรมชนิดนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมยังได้ทำหน้าที่ทั้งต่อระดับปัจเจก ระดับชุมชน และระดับสังคม ดังนั้นในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีสืบชะตาแม่น้ำปี พ.ศ. 2549 ผู้วิจัยจึงขอแบ่งระดับของบทบาทหน้าที่ออกเป็นระดับปัจเจก ระดับชุมชน และระดับสังคม โดยใช้บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ดังนี้

1 บทบาทหน้าที่ในระดับปัจเจก

บทบาทหน้าที่ในระดับปัจเจกแบ่งออกเป็น 6 หน้าที่ ดังนี้

- 1.1 หน้าที่ในการเสริมสร้าง/สืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี
- 1.2 หน้าที่ในการสร้างเสริมความอบอุ่น/มั่นคงทางจิตใจ

- 1.3 หน้าที่ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต
- 1.4 หน้าที่การอบรมบ่มเพาะ
- 1.5 หน้าที่สร้างความตระหนักในคุณค่าสิ่งแวดล้อม
- 1.6 หน้าที่เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรม

1.1 หน้าที่ในการเสริมสร้าง/สืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี

ชุมชนไท-ยวนเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม ฉะนั้นทางโครงการฯ จึงใช้จุดแข็งข้อนี้ในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องชาติพันธุ์ของตนและโยนโยไปสู่การอนุรักษ์แม่น้ำป่าสักให้แก่เยาวชนทั้งกลุ่มรักษ์ป่าสักและกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน โดยจัดให้เป็นส่วนหนึ่งในคาราวานกิจกรรม อาทิ การสอนรำไทนแก่เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนและกลุ่มรักษ์ป่าสัก, กิจกรรมการแต่งเพลงบูชาป่าสักที่บรรเลงด้วยท่วงทำนองของสะล้อ ซอ ซึง, การให้เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนและกลุ่มรักษ์ป่าสัก สืบค้นประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารพบว่า เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุมีความสุขความภาคภูมิใจในความเป็นไท – ยวน ควบคู่กับลำน้ำป่าสักตลอดไป และพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนและกลุ่มรักษ์ป่าสักจำนวนมากกว่าครึ่งมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำหน้าที่อย่างได้ผล

“...ภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วม เป็นผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมไท-ยวนไว้ ไม่ให้มันสูญหาย...”

(นายอภิวัฒน์ ยะกุล : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,
สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2551)

“...ทำให้เรารักษาวรรณกรรมของเรา ทำให้เราใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์...”

(นางสาวสุนันท์ เหล่าทอง : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,
สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2551)

และพบเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก ได้แสดงออกถึงการสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนด้วยการเข้าร่วมกับกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน และได้รับการฝึกฝนการรำไทนจนปัจจุบันได้ร่วมเป็นหนึ่งในคณะแสดงของเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน โดยได้กล่าวถึงเหตุผลในการฝึกรำไทนว่า

“...เป็นการสืบทอดประเพณีไท-ยวน...”

(เด็กชายนนทวัชร วิเศษ : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2551)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนและกลุ่มรักษ์ป่าสักมีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และศิลปวัฒนธรรมของตนมากขึ้น และพร้อมที่จะรักษาสืบทอดอัตลักษณ์ของตนต่อไป จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมนี้มีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไท-ยวน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนศิลปะการรำไทโน การแสดงละคร ขอ ซึ่ง กับคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการใช้การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมของตน

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอะระโธ โอชิม่า (2536) ที่ศึกษาเรื่อง “ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย” โดยพบว่า หน้าที่ของพิธีกรรมนี้เป็นกลไกสำคัญที่ธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญ เช่นเดียวกับงานวิจัยของเจียรชัย อิศรเดช และคณะ (2546) ที่ศึกษาเรื่อง “โนราตายายนาฏกรรมแห่งจิตวิญญาณที่ยังไม่ตายไปจากคนใต้” โดยพบว่า บทบาทหน้าที่ของโนราเป็นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของชุมชน และงานวิจัยของปพิชญา วรสารพิสุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน” พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือการสร้างอัตลักษณ์

1.2 หน้าที่ในการสร้างความอบอุ่น/ความมั่นคงทางจิตใจ

กิจกรรมครั้งนี้เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งลักษณะของกิจกรรมจะมีการถ่ายทอดความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนโดยผู้ใหญ่ในชุมชน ฉะนั้นจึงทำให้เยาวชนกับผู้ใหญ่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้ผู้ใหญ่เกิดความมั่นคงทางจิตใจเห็นคุณค่าของตนเอง ส่งผลให้มีความสุข ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจใคร่รู้ของเยาวชนที่เข้าไปพูดคุยสอบถาม และพบว่ามียุวกออย่างจำนวนเพียงน้อยนิดที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่นี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมยังไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่

“...ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาทำพิธีกรรมนี้ ก็อยากให้เห็นความสำคัญของพิธีนี้ เค้าก็อยากทำ เราไปเชิญเค้ามา เค้าก็ภูมิใจที่เห็นความสำคัญของเค้า เค้าได้สืบทอดพิธีกรรมอันนี้จากบรรพบุรุษ เค้าก็ได้นำ

ความรู้ความสามารถตรงนี้มาใช้ เห็นความสำคัญของเค้า เพราะผู้เฒ่าผู้แก่อยากจะให้ลูกหลานเห็น
ความสำคัญของเค้าบ้าง บางทีเราละเลยไป เด็กๆ ใกล้ชิดกับเค้ามากขึ้น มีการไปพูดคุยสอบถาม..."

(นางประภาพรรณ ชุ่มเจริญสุข : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2551)

"...กิจกรรมนี้ก็ดี ทำให้เด็กเค้าอ่อนน้อมถ่อมตน นิสัยก็เปลี่ยนเหมือนกัน เค้าชอบ เค้าเรียกย่า
ทุกคน ย่าสอนรำโทนเค้าอยู่แล้ว กับเด็กที่ไม่เคยคุยเค้าก็คุยกันทุกคนนะ อย่างเด็กเล็กเด็กอะไรเวลา
เค้าไปโรงเรียนเค้าก็เรียกกันทุกคน "ย่าหวัดดีครับ" หลังทำกิจกรรมเค้าทักกันทุกคน เด็กเค้าเห็นเพื่อน
ทัก เค้าก็ทักตาม..."

(นางวงเดือน ยะกุล : ประชาชนชาวบ้านด้านการแสดงวัฒนธรรมไทย-ยวน,
สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2551)

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวด้วยสีหน้าที่บ่งบอกถึงความสุขและความภาคภูมิใจ
ในตนเองที่เยาวชนเคารพตน อีกทั้งยังมีความรู้สึกเอ็นดูเด็กๆ อีกด้วย และจากคำบอกเล่าของประชาชน
ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า กิจกรรมนี้ช่วยให้เด็กกล้าที่จะเข้ามาคุยกับ
ผู้สูงอายุในชุมชนมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุใน
ชุมชน ทำให้เยาวชนมีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อผู้สูงอายุในชุมชน ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน
พฤติกรรม (Pratice) ไปในทางที่ดีคือเยาวชนกล้าที่จะไหว้และพูดคุยกับผู้สูงอายุในชุมชนมากขึ้น
สอดคล้องกับคำบอกเล่าของเยาวชนรักษ์ป่าสัก ที่ไม่ค่อยได้พูดคุยกับผู้ใหญ่ในชุมชนเท่าใดนัก ซึ่ง
หลังจากได้ร่วมกิจกรรมในโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี ก็ทำให้เยาวชนรักษ์
ป่าสักกล้าที่จะพูดคุยกับผู้ใหญ่ในชุมชนมากขึ้น

"...ได้พูดคุยกัน แล้วก็มีควมสนิท เค้าก็กล้าที่จะเปิดใจรับเราด้วย เราก็กกล้าที่จะเข้าไปหาเค้า
ทำให้ช่องว่างระหว่างวัยและทัศนคติมันแคบลง..."

(นางสาวเพ็ญนภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วม
ให้กับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก ที่มีการใช้การสื่อสารเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ และยังเป็นผล
พวงของกิจกรรมสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยวนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำป่าสักที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อ
การสร้างความรู้ โดยการให้เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไทย-ยวนเป็นผู้สอบถาม
ข้อมูลจากประชาชนชาวบ้านและผู้ใหญ่ในชุมชน อีกทั้งยังพบว่างานวิจัยของปัทมา วรสารพิสุทธ์

(2550) ที่ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญ จุลกฐิน” พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือสร้างความอบอุ่นมั่นคงทางใจ เช่นเดียวกัน

1.3 หน้าที่ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต

ชาวไทย-ยวนใช้พิธีสืบชะตาแม่น้ำเป็นกุศโลบายหนึ่งในการอนุรักษ์แม่น้ำ ซึ่งผลจากการประกอบพิธีกรรมนี้ ได้ขยายผลมาสู่ทัศนคติต่อน้ำของคนในชุมชนที่แม้จะไม่ได้ใช้น้ำจากแม่น้ำแล้ว ก็รู้คุณค่าของแม่น้ำมากขึ้น ส่งผลให้รู้จักวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัดและช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำให้สะอาดต่อไป อันเป็นผลมาจากสื่อพิธีกรรมที่ขยายผลมาสู่ชีวิตจริง ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในชุมชนพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากกว่าครั้งที่หันมาดูแลแม่น้ำมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมมีบทบาทหน้าที่ในการ “ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต” อย่างได้ผล

“...ให้เรารักแม่น้ำ สอนให้รู้ว่าแม่น้ำมีความสำคัญยังไง รู้จักคุณค่าของน้ำ รู้จักวิธีใช้น้ำ คือ น้ำที่บ้านสูบขึ้นมาจากแม่น้ำ เราก็จะไม่ปล่อยให้มันไหลทิ้งไป ใช้น้ำอย่างประหยัด...”

(นายสรวิชัย พิทยาบุตร : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไทย-ยวน,
สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

“...เป็นพิธีที่ทำเพื่อให้ทุกคนรู้จักว่าแม่น้ำนี้เป็นสิ่งสำคัญ รู้ว่าต้องรักษาแม่น้ำให้สะอาด...”

(นางวงเดือน ยะกุล : ชาวบ้านทั่วไป, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2551)

เช่นเดียวจากการศึกษาเอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี ที่พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เห็นและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแม่น้ำ และนำน้ำในแม่น้ำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมสืบชะตาแม่น้ำที่มีการใช้การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตตนา หนูณะ (2533) ที่ศึกษาเรื่อง “บทบาทและการเสื่อมสลายของรองเง็งต้นหยง” โดยพบว่ารองเง็งต้นหยง มีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมชี้แนะแนวทางที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ เช่นเดียวกับงานวิจัยของปพิชญา วรสารพิสุทธ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและ

สื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน" พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือให้แนวทางดำเนินชีวิต

1.4 หน้าที่การอบรมบ่มเพาะ

กิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วมกับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก สอนให้เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนรู้จักวิถีชีวิตในอดีตของชุมชนไท-ยวน โดยมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำ ฉะนั้นจึงมีการสอนให้เยาวชนทั้ง 2 กลุ่มหัดพายเรือ ฝึกทำบายศรี ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้แฝงไว้ด้วยทักษะการฝึกฝนในเรื่องของสมาธิ ความสามัคคี ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มนี้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมทำหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะอย่างได้ผล

"...แล้วก็ได้หัดพายเรือไปในตัว ลำน้ำมี 2-3 คนช่วยกันพาย ถ้าจะพายไปข้างหน้าต้องเอาไม้พายไปข้างหลัง เวลาพายต้องพายพร้อมกัน..."

(เด็กชายนนทวัชร วิเศษ : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

"...ฐานบายศรี เค้าก็สอนให้เย็บกระทง ประโยชน์ก็ได้ใช้เวลาอดกระทง เราก็ทำเองได้ เอามาลอยขอขมา ส่วนฐานสอนน้องพายเรือ ก็สนุกสนาน ได้ความสามัคคีกัน ช่วยกันพายเรือ เพราะมันต้องพายพร้อมกัน..."

(นายอภิวัฒน์ ยะกุล : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2551)

"...นอกจากจะสอนว่าบายศรีทำยังไง พายเรือทวนพายยังไง เราควรจะให้ความรู้กับเด็กด้วย เช่น บายศรีทำแล้วเด็กได้อะไร ได้สมาธิ ได้อุรักษ์ ได้สืบสาน การพายเรือได้อะไร ถ้าพายคนเดียวมันก็ไม่มีปัญหาถ้าพายเป็น แต่ถ้าพายหลายคนล่ะจะทำยังไง ก็ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ซึ่งตรงนี้มันก็เหมือนเป็นบทบาทหน้าที่ของสื่อ..."

(นางสาวสิริพร เดชผดุง : เจ้าหน้าที่โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาเอกสารที่พบว่า เยาวชนได้รู้ว่าการทำบายศรีมีประโยชน์ต่อตัวตนเองในด้านการฝึกสมาธิและความปรานี และต่อสังคมในด้านการรวมใจและการสร้างความสามัคคี อันเป็นผลพวงจากการใช้การสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำของกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วมมือกับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก

นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมที่มีผู้ค้นพบไว้แล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ใหม่ในระดับปัจเจกที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ ดังนี้

1.5 หน้าที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า หลังจากจบโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งเกิดความรู้สึกตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของแม่น้ำ รวมถึงเกิดความรู้สึกหวงแหนแม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่พวกเขาใช้ประโยชน์มาแต่อดีตมากขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมสืบชะตาแม่น้ำที่มีการใช้การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทหน้าที่ในการสร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมของสื่อพิธีกรรม ยังไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด แต่หากมองไปที่เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน ซึ่งเป็นเยาวชนที่เรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม จะพบว่าเยาวชนกลุ่มนี้เกือบทั้งหมดได้ตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างได้ผล

"...ให้เรารักแม่น้ำ สอนให้รู้ว่าแม่น้ำมีความสำคัญยังไง รู้จักคุณค่าของน้ำ รู้จักวิธีใช้น้ำ..."

(นายสรวิชัย พิทยาบุตร : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,
สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

"...ทำให้เราหวงแหนธรรมชาติมากขึ้น..."

(เด็กชายนันทวัชร วิเศษ : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

"...พอเข้าร่วมโครงการก็รู้สึกเห็นคุณค่าของแม่น้ำมากขึ้น เพื่อนกลุ่มวัฒนธรรมตระหนักมากขึ้น..."

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

“...แม่น้ำโดนทำลายมาเยอะ การสืบชะตาก็เหมือนกับว่าเป็นแค่เสี้ยวเล็กๆ แต่เราก็ภูมิใจที่เราได้ช่วยแม่น้ำ...”

(นางกฤษณา พิทยานุตร : ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

“...ชุมชนเห็นความสำคัญของแม่น้ำ เด็กๆ จะชอบมากในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม...”

(นางประภาพรพรณ ชุ่มเจริญสุข : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี, สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2551)

1.6 หน้าทีเพื่อก่อให้เกิดกิจกรรม

“...ถ้าไม่ได้มาทำตรงนี้ก็อยู่บ้าน ไม่ได้ทำอะไร...”

(นางสาวสุนันท์ เหล่าทอง : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2551)

จากคำบอกเล่าของเยาวชนข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าสื่อพิธีกรรมยังมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างกิจกรรมให้แก่เยาวชน กล่าวคือ เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ อันเป็นผลพวงจากกิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจสื่อพื้นบ้านและวางแผนแนวทางการจัดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรม

2 บทบาทหน้าที่ในระดับชุมชน

บทบาทหน้าที่ในระดับชุมชนแบ่งออกเป็น 8 หน้าที่ ดังนี้

- 2.1 หน้าที่ระดมพลังชุมชน
- 2.2 หน้าที่ในการสร้างภาพตราภาพ/เอกภาพ/ความสามัคคีเป็นปึกแผ่น
- 2.3 หน้าที่ในการเป็นยาสมานแผลชุมชน
- 2.4 หน้าที่ในการแสดงความรู้สึกร่วมกัน
- 2.5 หน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้
- 2.6 หน้าที่สร้างการมีส่วนร่วม
- 2.7 หน้าที่ในการผสานแนวคิด
- 2.8 หน้าที่ในการขยายข้อจำกัดของสื่อ

2.1 หน้าทีระดมพลังชุมชน

จากรูปแบบการจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำที่มีการรวบรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มรักษ์ป่าสัก กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ กลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าสัก กลุ่มเยาวชนสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน ประชาญชาวบ้าน เข้ามาทำคาราวานกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะในวันสุดท้ายของการประกอบกิจกรรมคือวันประกอบพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ที่มีการรวมการแสดงสี่พันบ้านไท-ยวน อาทิ การแสดงบูชาป่าสัก การตีกลองสะบัดชัย การรำไท่น การจัดบอร์ดิทรรคการโดยมีเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน ที่เข้าร่วมโครงการเป็นผู้แนะนำ สะท้อนให้เห็นถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำป่าสักที่ต่างก็มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตัวเองในการทำกิจกรรมนี้ ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อันเป็นผลพวงของกิจกรรมเวทีผู้ได้รับผลกระทบจากแม่น้ำป่าสักและร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหา ซึ่งมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด และกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วมให้กับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสักซึ่งมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ เนื่องจากเป้าหมายการสื่อสารของทั้ง 2 กิจกรรมนี้ ทำให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการรวมตัวในการจัดกิจกรรมได้ในที่สุด

สอดคล้องกับงานวิจัยของอะระโธ โอิชิมา (2536) ที่ศึกษาเรื่อง "ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย" โดยพบว่า หน้าทีของพิธีกรรมนี้เป็นพลังทำให้บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มและสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของมโนรส จันทร์พิทักษ์ (2550) ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อการรื้อฟื้นและสืบทอดการสวดสภัญญะ ที่บ้านใหม่สมบูรณ อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา" พบว่าบทบาทหน้าที่ของการสวดสภัญญะคือหน้าที่ในการระดมพลังชุมชน และงานวิจัยของปวิษฐา วรสารพิศุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน" พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือ ระดมพลังของชุมชน

2.2 หน้าทีในการสร้างภาพรภาพ/เอกภาพ/ความสามัคคีเป็นปึกแผ่น

แม้ภายในชุมชนไท-ยวนจะมีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ต้องการสืบสานในเรื่องวัฒนธรรม กลุ่มรักษ์ป่าสักที่ต้องการอนุรักษ์แม่น้ำ และกลุ่มทอผ้า แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังไม่เคยทำงานร่วมกันเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน เนื่องจากแต่ละกลุ่มต่างก็มีจุดประสงค์แตกต่างกัน ซึ่งหลังจากที่กลุ่มคนหลายกลุ่มได้มาทำงานร่วมกัน ย่อมเป็นการกระชับมิตรภาพอันดีระหว่างคนในชุมชนทั้ง

ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่กับเยาวชน และระหว่างเยาวชนด้วยกัน ดังที่ปรากฏในเอกสารฉบับสมบูรณ์ โครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี ที่กล่าวถึงผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมว่า ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ อันเป็นผลพวงของกิจกรรมเวทีผู้ได้รับผลกระทบจากแม่น้ำป่าสักและร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหามีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด และกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วมกับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสักซึ่งมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ เนื่องจากเป้าหมายการสื่อสารของทั้ง 2 กิจกรรมนี้ ทำให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการรวมตัวในการจัดกิจกรรมได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของกลุ่มตัวอย่างจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ในด้านนี้

“...รู้จักกันขึ้นดีกว่าเดิม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่...”

(นายสรวิชัย พิทยาบุตร : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไทย-ยวน,
สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

“...คือสร้างความผูกพันระหว่างเยาวชนกับชาวบ้านในหมู่บ้าน...”

(นางสาวศิวพร บุตรชนิษฐ์ : ชาวบ้านทั่วไป,
สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

“...ตัวชุมชนเองมีความเข้มแข็งขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม ทั้งกลุ่มรักษาน้ำ กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มทอผ้า กลุ่มเยาวชน คือรู้สึกว่าการที่กลุ่มมองกันด้วยสัมพันธ์ที่ดี...”

(นางพนิดา ศรีธรรมมา : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2551)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลภายนอกชุมชนทั้งหมดต่างมองสื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำว่า ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อีกทั้งกลุ่มเยาวชนรักษาน้ำป่าสักและเยาวชนสืบสานวัฒนธรรมไทย-ยวน รวมถึงสมาชิกรักษาน้ำป่าสัก ซึ่งเป็นคนในชุมชนจำนวนมากกว่าครึ่งเห็นว่าการสื่อสารมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำหน้าที่ในการสร้างภราดรภาพ/เอกภาพ/สามัคคีเป็นปึกแผ่นอย่างเต็มที่

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอะระโธ โอชิม่า (2536) ที่ศึกษาเรื่อง “ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย” โดยพบว่าได้ทำหน้าที่รวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์มอญกลุ่มย่อยๆ เข้าไว้ด้วยกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของเธียรชัย อิศรเดช และคณะ (2546) ที่ศึกษา

เรื่อง "โนราตายายนาฏกรรมแห่งจิตวิญญาณที่ยังไม่ตายไปจากคนได้" พบว่าสื่อโนราถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นพื้นที่สังสรรค์ของเครือญาติ ทำให้เกิดการรวมพลที่เป็นปีกแผ่น ตลอดจนช่วยปลูกฝังเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนรุ่นต่างๆ และงานวิจัยของมโนรส จันทรพิทักษ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อการรื้อฟื้นและสืบทอดการสวดสรภัญญะ ที่บ้านใหม่สมบูรณ อำเภอนองบุญ-มาก จังหวัดนครราชสีมา" พบว่าบทบาทหน้าทีของการสวดสรภัญญะคือหน้าที่ในการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างวัย เป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น รวมถึงงานวิจัยของปัทมา วรสารพิสุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน" พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือ สร้างความเป็นปีกแผ่น

2.3 หน้าที่ในการเป็นยาสมานแผลชุมชน

จากเดิมที่เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนและเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักไม่เคยทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ไม่ค่อยได้คุยกันจนเกิดอาการไม่กล้าเข้าหากัน ดังนั้นโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรีจึงมีการดึงกลุ่มคนหลายๆ กลุ่มเข้าหากันเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มคนต่างๆ สะท้อนให้เห็นเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึกร่วมให้กับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสักซึ่งมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ ทำให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน และกล้าที่จะพูดคุยกันมากขึ้น

"...ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับหนูดีขึ้น เพราะจากเมื่อก่อนที่ไม่รู้จักใครเลย เค้าก็มาทักพอได้ไปถามเกี่ยวกับกิจกรรม ก็รู้จัก ได้พูดคุยกัน แล้วก็มีความสนิท เค้าก็กล้าที่จะเปิดใจรับเราด้วยเราก็กกล้าที่จะเข้าไปหาเค้า ทำให้ช่องว่างระหว่างวัยและทัศนคติมันแคบลง...กับเพื่อนๆ กลุ่มวัฒนธรรม เค้าก็ยอมรับเรา แต่ก่อนไม่ยอมรับกัน ไม่คุยกัน แคร้วว่าเป็นเด็กในชุมชนด้วยกัน แต่ไม่พูดกัน..."

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

นอกจากนี้ยังพบว่า เป้าหมายการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด ของกิจกรรมเวทีผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำป่าสักและร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหา ยังส่งผลให้คนในชุมชนเข้าใจผู้เลี้ยงปลาในกระชังมากขึ้นว่าไม่ได้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย

“...คนรู้ว่าคนเลี้ยงปลาในกระชังไม่ได้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย ก็เห็นใจ สงสาร
เค้าที่สุดเลยเสียรายได้เป็นแสน...”

(นางกฤษณา พิทยาบุตร : แกนนำชุมชน, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2551)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างเพียงน้อยนิดที่เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำ
หน้าที่เป็นยาสมานแผลชุมชน แต่ผลลัพธ์ที่ได้จากการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดและการสื่อสาร
เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมก็ยังทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดีแม้จะไม่มากนักก็ตาม

2.4 หน้าที่การแสดงความรู้สึกร่วมกัน

เมื่อแม่น้ำป่าสักเกิดปัญหาเน่าเสีย คนในชุมชนไม่สามารถพึ่งพาแม่น้ำได้ดังในอดีต จึงเกิด
สำนึกในบุญคุณของแม่น้ำที่ครั้งหนึ่งเคยให้ประโยชน์แก่พวกเขา คนไท-ยวนจึงจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
เพื่อขอขมาพระแม่คงคาและเพื่อเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์แม่น้ำ ฉะนั้นพิธีกรรมนี้จึงเป็นพิธีกรรมที่
คนในชุมชนได้แสดงออกถึงความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและเห็นความสำคัญของแม่น้ำร่วมกัน บทบาท
หน้าที่นี้เป็นผลโดยตรงจากการจัดกิจกรรมสืบชะตาแม่น้ำที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์
แม่น้ำ ที่ทำให้คนในชุมชนได้มาแสดงความรู้สึกร่วมกัน และยังเป็นผลพวงจากกิจกรรมเวทีสืบค้น
ประวัติศาสตร์ไท-ยวนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำป่าสัก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการสร้างความรู้,
กิจกรรมการแต่งเพลงบูชาป่าสัก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อกระตุ้นจิตสำนึก และกิจกรรมเข้าค่าย
สร้างจิตสำนึกร่วมกับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อสร้าง
จิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต่างก็เห็นว่าพิธีสืบ
ชะตาแม่น้ำจัดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำและสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาแม่น้ำต่อไป อันแสดงให้เห็น
เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำบทบาทหน้าที่นี้ได้ผลอย่างเต็มที่

“...เป็นพิธีที่ทำเพื่อให้ทุกคนรู้จักว่าแม่น้ำนี้เป็นสิ่งสำคัญ รู้ว่าต้องรักษาแม่น้ำให้สะอาด...”

(นางวงเดือน ยะกุล : ชาวบ้านทั่วไป, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2551)

“...จัดเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้คนรักน้ำ ให้ช่วยกันดูแล...”

(นายอภิวัฒน์ ยะกุล : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,

สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2551)

“...มันเป็นพิธีที่เค้าสร้างกุศโลบายขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนมีความตระหนักและมีจิตสำนึก โดยเอาความเชื่อของคนว่าถ้าทำอะไรกับแม่น้ำแล้ว สิ่งที่เราเคยทำผิดมา เป็นการไถ่บาปที่หลัง แล้ว มันก็สร้างสำนึกที่ให้เราเห็นความสำคัญของแม่น้ำมากขึ้น...”

(นางสาวศิวพร บุตรชนิษฐ์ : ชาวบ้านทั่วไป, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

“...เรื่องของการสืบชะตาแม่น้ำ เพราะถือน้ำทำให้เรามีชีวิตอยู่ได้ มันมีประโยชน์ทั้งคนทั้ง สัตว์ ถ้าเราขาดน้ำ เราก็อยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเราก็ต้องดูแลน้ำ สำนึกในบุญคุณ สืบชะตาก็คือการดูแลรักษา และมองเห็นคุณค่าเพื่อที่จะให้มันได้ใช้ประโยชน์ไปนานๆ...”

(นายทรงชัย วรรณกุล : ปราชญ์ชาวบ้านด้านประวัติศาสตร์ไทย-ยวน,
สัมภาษณ์ 7 พฤศจิกายน 2551)

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญา วรสารพิสุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง “การ สื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญ จุลลจลิน” พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลลจลินในปัจจุบันคือการแสดงความรู้สึกร่วม

2.5 ทำหน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้

การออกแบบคาราวานทั้ง 7 เป็นการสอดแทรกความรู้ในเรื่องต่างๆ ของชุมชนให้แก่เยาวชน
ดังนี้

- ความรู้ในเรื่องของวิถีชุมชนในอดีตที่มีการสัญจรทางน้ำ และความเป็นมาของชุมชน
ของตน

“...ฐานการพายเรือก็จะทำให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของเค้าว่าแต่ก่อนเป็นยังไง มีการใช้เรือ...”

(นางประภาพรณ ชุ่มเจริญสุข : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2551)

“...ได้รู้ความเป็นมาของชุมชนตนเองมากขึ้นว่าเป็นใครมาจากไหน...”

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

- ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ได้แก่ พิธีตักพลีกรรม ซึ่งเป็นพิธีตักน้ำจากทำนน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งก็คือบริเวณท่าราบในตำบลต้นตาลนี้เอง โดยเจ้าหน้าที่จากสำนักราชวังจะเป็นผู้มาทำพิธีตักน้ำ และพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์แม่น้ำ

“...พอเข้าร่วมโครงการนี้รู้มากขึ้นกว่าเดิม รู้ว่าทำไมเค้าถึงเรียกว่าวังน้ำศักดิ์สิทธิ์ หลังจากตอนแรกก็คือ เค้าเรียกว่าวังน้ำท่าราบ ก็ไม่รู้จักเลยว่าอยู่ตรงไหน ไม่รู้ประวัติเลย ไม่รู้ว่าทำไมถึงเรียกว่าแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ทำไมน้ำตรงนี้เข้าไปมูรธาภิเษก ก็ได้รู้จากวิทยากรที่มาให้ความรู้ แล้วก็มีประชาชนชาวบ้านมาเล่าให้ฟัง...”

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

“...ทำให้เรารู้เกี่ยวกับพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ว่าการทำพิธีนี้ทำให้แม่น้ำสะอาดขึ้นแล้วก็เป็นการบวงสรวงแม่น้ำ ถ้าปีนี้มีอีกก็จะเข้าร่วม...”

(เด็กชายนันทวัชร วิเศษ : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

“...สืบชะตาแม่น้ำเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง เพื่อให้คนหันมาอนุรักษ์แม่น้ำ บูชาแม่น้ำ...”

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551)

จากการศึกษาเอกสารพบว่า ผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะผ่านฐานการเรียนรู้ ภาษาไท-ยวนกับน้ำ ฐานสอนน้องพายเรือ ฐานนักสืบสายน้ำ และฐานการทำบายศรี ฐานผู้ใหญ่เล่าขานให้กับเยาวชน ทำให้เยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตชาวไท-ยวนอีกทั้งยังได้รู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมต่างๆที่เกี่ยวกับน้ำ เช่น การแห่เรือยาว การสงฆ์น้ำพระ ทำบุญกลางบ้าน และพระราชพิธีตักพลีกรรม รวมถึงได้รู้รากเหง้าของภาษาที่ตนเองใช้เป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการสื่อสารของกิจกรรมเวทีสืบค้นประวัติศาสตร์ไท-ยวนที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำป่าสัก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการสร้างความรู้ อีกทั้งยังเป็นผลพวงจากการจัดกิจกรรมลานคนยวน จวนยักษ์น้ำที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ และกิจกรรมเข้าค่ายสร้างจิตสำนึก ร่วมให้กับเครือข่ายแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำและเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน พบว่าเยาวชนทุกคนต่างก็ได้รับความรู้จากกิจกรรมนี้ แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำบทบาทหน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้อย่างสมบูรณ์

บทบาทหน้าที่นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเจียรชัย อิศรเดช และคณะ (2546) ที่ศึกษาเรื่อง "โนราดาบายนาฏกรรมแห่งจิตวิญญาณที่ยังไม่ตายไปจากคนได้" โดยพบว่าบทบาทหน้าที่ของโนราเป็นการศึกษาอบรม เช่นเดียวกับงานวิจัยของปพิชญา วรสารพิสุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน" พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือเป็นคลังเก็บความรู้

นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมที่มีผู้ค้นพบไว้แล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ใหม่ในระดับชุมชนที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ ดังนี้

2.6 หน้าที่สร้างการมีส่วนร่วม

การที่กลุ่มวัฒนธรรมมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่เยาวชนในชุมชนได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมไท-ยวนด้วยตนเอง เช่น การหัตถ์รำไท เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการออกแบบกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในกิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ สื่อพื้นบ้านและวางแผนแนวทางการจัดกิจกรรมร่วมกัน ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรม และยังแสดงให้เห็นถึงผลพวงจากกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนศิลปะการรำไท การแสดงละคร หอ ซึ่ง กับ คณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมภาคตะวันออก ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะวัฒนธรรมของตน

"...มีสมาชิกเพิ่มจากเดิม อย่างพวกนางรำเราก็ได้มาจากสืบชะตา แม้เป็นคนชน..."

(นายสรวิชัย พิทยานุตร : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,
สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2551)

"...ตอนนี้มีสมาชิกกลุ่มวัฒนธรรมของพี่อ้วนเพิ่มขึ้นจากเดิม 10-20 คน ตอนนี้มี 40 คน..."

(นางพนิดา ศรีธรรมมา : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2551)

นอกจากนี้ยังพบว่าการมีส่วนร่วมในการแต่งเพลงบูชาป่าสักและประดิษฐ์ทำรำประกอบเพลงระหว่างคณะทำงานในชุมชนและเยาวชนทำให้เกิดการสร้างสรรค์สื่อทางวัฒนธรรม (Cultural

product) ใหม่ ๆ กลายเป็นเพลงบูชาป่าสักที่ชาวไท-ยวนใช้แสดงในโอกาสต่างๆ อันเป็นผลพวงของกิจกรรมแต่งเพลงบูชาป่าสักที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการสร้างจิตสำนึก

“...ได้เรื่องของวัฒนธรรมประเพณี ที่มีการแต่งเพลงบูชาป่าสักพร้อมทั้งทำรำ เป็นความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มเค้าที่คิดว่าน่าจะมีอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของกิจกรรมตัวนี้...”

(นางประภาพรรณ ชุ่มเจริญสุข : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัด,
สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2551)

2.7 หน้าที่ในการผสมผสานแนวคิด

ในอดีตกลุ่มอนุรักษ์ป่าสักเป็นกลุ่มที่สนใจในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ ขณะที่กลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน เป็นกลุ่มที่สนใจเฉพาะด้านวัฒนธรรม แต่เมื่อทั้งสองกลุ่มได้มาทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี ก็ได้มีการเชื่อมผสมผสานแนวคิดของแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน ดังสะท้อนให้เห็นทางความคิดของเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่ยังอยากให้จัดประเพณีสืบชะตาแม่น้ำต่อไปเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของชุมชนและแม่น้ำป่าสักเอาไว้

“...รู้สึกดีและภูมิใจที่หมู่บ้านเรามีการรักษาแม่น้ำ ทั้งที่ไม่ค่อยเห็นที่อื่นเค้าทำ แต่ของเรามีการทำ ยังไงเราก็อยู่ติดแม่น้ำ และเราก็มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำของเรา และก็เราควรจะอนุรักษ์พิธีสืบชะตาแม่น้ำไว้ เพราะถ้าเราไม่อนุรักษ์ไว้ รุ่นต่อไปก็จะได้ไม่เห็น ยังไงเราก็ต้องใช้น้ำอยู่ ต้องขอขมา...”

(นางสาวสุนันท์ เหล่าทอง : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน,
สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2551)

“...ควรมีการทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำทุกปี เพราะเป็นการช่วยรักษาประเพณีของบ้านเรา...”

(เด็กชายนนทวัชร วิเศษ : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

หน้าที่นี้เป็นผลพวงจากกิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจสื่อพื้นบ้านและวางแผนแนวทางการจัดกิจกรรมร่วมกัน ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรม โดยได้มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำป่าสักและประเด็นวัฒนธรรมไท-ยวนให้เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักและเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแม้ว่าเสียงของเยาวชนทั้ง 2

กลุ่มนี้จะไม่ถึงครึ่งหนึ่งก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นว่าสื่อพิธีกรรมได้ทำหน้าที่ในการผสมผสานแนวคิด อันเป็นหน้าที่พบใหม่

2.8 หน้าที่ในการขยายข้อจำกัดของสื่อ

พิธีสืบชะตาแม่น้ำเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น ฉะนั้นองค์ประกอบย่อยที่ใช้ในพิธีสืบชะตาก็จะเกิดขึ้นในวันเดียวและจบในวันเดียว ดังนั้นคณะทำงานจึงได้ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วมาช่วยขยายข้อจำกัดของสื่อพิธีกรรมด้วยการดำเนินกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม แล้วนำมาผสมผสานในวันงานกิจกรรมลานคนยวน จวนอักษณ้ำที่มีทั้งสื่อพิธีกรรม สื่อการแสดง และสื่อนิทรรศการ เพื่อช่วยขยายข้อจำกัดของสื่อ ดังเช่น พิธีสืบชะตาแม่น้ำมีการใช้ "กระทง" เพื่อเป็นสื่อในการขอขมาพระแม่คงคา ซึ่งถ้าพิธีนี้จัดขึ้นโดยไม่มีกิจกรรมอื่นๆ มาเป็นตัวเชื่อมโยงเข้าสู่พิธีกรรม เยาวชนก็จะไม่สามารถทำกระทงได้ แต่ในการดำเนินการครั้งนี้ทางคณะทำงานได้ออกแบบฐานการทำบายศรีให้เยาวชนได้ฝึกทำล่วงหน้าก่อนที่จะมีพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ เยาวชนจึงสามารถทำกระทงเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในพิธีสืบชะตาแม่น้ำและใช้ในโอกาสอื่นๆ เช่น ใช้ในพิธีลอยกระทง หรือการแสดงเพลงบูชาป่าสักที่นำมาใช้แสดงในพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ก็ได้มีการแต่งเพลงและฝึกซ้อมทำรำ รวมทั้งมีการเปิดผ่านเสียงตามสายเพื่อสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของแม่น้ำ ก่อนที่จะนำมาใช้ในพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ดังคำบอกเล่าว่า

"...ทำให้เราทำบายศรีได้ อย่างวันลอยกระทงปีที่แล้วก็ทำกระทงไปลอยกับที่บ้าน..."

(นางสาวสุนันท์ เหล่าทอง : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไทย-ยวน,
สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2551)

"...พอแต่งเพลงเสร็จก็เปิดตามเสียงตามสาย และก็แจกให้คนอื่นด้วย แจกให้ศิวพร (กลุ่มรักษ์ป่าสัก) ด้วย..."

(นางกฤษณา พิตยาบุตร : ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2551)

"...เพลงบูชาป่าสักก็เอามาเปิดเรื่อยๆ เค้าก็เปิดตามเสียงตามสาย..."

(นางสาวเพ็ญภา คชพรหม : เยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสัก, สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2551)

บทบาทหน้าที่นี้เป็นผลพวงมาจากการจัดกิจกรรมเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจสื่อพื้นบ้านและวางแผนแนวทางการจัดกิจกรรมร่วมกัน ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรม

3. บทบาทหน้าที่ในระดับสังคม

บทบาทหน้าที่ในระดับสังคมมี 1 หน้าที่ ดังนี้

3.1 หน้าที่ในการสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน

เป็นบทบาทหน้าที่ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ โดยพบว่า พิธีสืบชะตาแม่น้ำที่จัดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 ไม่ได้จัดขึ้นโดยทีมงาน สพล. กลุ่มเดียวเท่านั้น หากแต่ยังมีการดึงกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนบ้านต้นตาล อันได้แก่ กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ กลุ่มรักษป่าสัก กลุ่มเยาวชนรักษป่าสัก กลุ่มเยาวชนสืบสานด้านวัฒนธรรม กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มแม่บ้านชาวบ้านทั่วไป กลุ่มสภาวัฒนธรรม และกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลต้นตาล-พระยาทต ให้มาทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำร่วมกัน อันเป็นสร้างกลุ่มเครือข่ายขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์แม่น้ำร่วมกัน

“...เราก็นำกลุ่มหลายๆ กลุ่มเข้ามารวมกัน ทั้งกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำ กลุ่มเยาวชนที่สืบสานด้านวัฒนธรรม กลุ่มสภาวัฒนธรรมอำเภอ และกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง เอามาร่วมกันทั้งหมด ก็ได้กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มาเกิดขึ้น...”

(นางพนิดา ศรีธรรมมา : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2551)

โดยพบว่าในการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนนั้น เกิดขึ้นในขั้นตอนที่ คุณพนิดา ศรีธรรมมาเข้าไปคุยกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนและดึงกลุ่มเหล่านั้นให้เข้ามาเชื่อมประสานกันด้วยการทำกิจกรรมในโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบร่วมกัน

“...ตอนแรกก็คุยเฉพาะจุดก่อน คุยกับแกนนำก่อนก็มีประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ, กำนัน สมจิตร ยะกุล, ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นอาจารย์ ก็คือ อ.ทรงชัย วรรณกุล, อ.พิเนตร น้อยพุทธา ท่านเป็นปราชญ์ในเรื่องทำพิธีสืบชะตาต่างๆ แล้วก็กลุ่มแกนนำอนุรักษ์ลุ่มน้ำ คือ คุณศิวพร บุตรชนิษฐ์ กลุ่มทอผ้าคือ คุณวงเดือน ยะกุล...”

(นางพนิดา ศรีธรรมมา : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2551)

ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มทอผ้าซึ่งมีความเข้มแข็งในชุมชนต้นตาลและได้ถูกพูดถึงในรายงานโครงการฯ ว่าเป็นกลุ่มหนึ่ง que เข้ามาร่วมกิจกรรม แต่จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยกลับพบว่ากลุ่ม

ทอผ้าไม่ได้ถูกพูดถึงโดยกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ผู้วิจัยมองว่ากิจกรรมของกลุ่มทอผ้าไม่มีบทบาทใดๆ ในโครงการฯ นี้เลย ซึ่งจากการสอบถามเกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่า คณะทำงานได้ออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของเยาวชนในชุมชน

“...ควรเอากิจกรรมที่เด็กๆ สนใจแล้วก็ได้...”

(นางกฤษณา พิทยาบุตร : ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ 1 มีนาคม 2552)

ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของประธานกลุ่มทอผ้าที่กล่าวว่า เยาวชนในชุมชนชอบการฟ้อนรำมากกว่าการทอผ้า เนื่องจากการทอผ้าทำยากกว่า

“...อย่าเคยสอนเด็กทอผ้าที่โรงเรียนเสาะให้ แต่เค้าก็ไม่สนใจ ที่ทออยู่ 30 คนก็มีแต่รุ่นเก่าๆ ถ้าหมดไปมันก็คงหมด เด็กเค้าชอบรำ ชอบทำงาน ชอบเรียน มากกว่า ทอผ้ามันยากนะหนู แต่เราก็ไปสอนที่อื่น พัฒนาชุมชนเค้าก็เอาไปสอนที่อำเภออื่น แล้วแต่ใครจะสนใจ...”

(นางวงเดือน ยะกุล : ประชาญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2551)

หากมองในแง่ของเครือข่ายจะพบว่าคุณพินดา ศรีธรรมมา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน โดยพบว่าการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนทำให้คนในชุมชนได้หันหน้าเข้าหากันในการร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน อันแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน

“...ติดต่อให้ศิวพรมาจัดกิจกรรมของกลุ่มรักษ์ป่าสัก เพราะชาวบ้านไท-ยวนจะได้ฟังได้ประโยชน์ คนที่มาทำกิจกรรมกับศิวพรก็จะได้รู้จักไท-ยวน...”

(นางกฤษณา พิทยาบุตร : ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2551)

“...ทางกลุ่มก็ร่วมมือกับกลุ่มรักษาน้ำรณรงค์ไม่ให้ทิ้งขยะลงแม่น้ำ มีการจัดประชุม จัดอบรม ก็จะเชิญผู้รู้มาพูด...”

(นายอภิวัฒน์ ยะกุล : เยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน, สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2551)

อีกทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกชุมชนเข้ามาสู่ชุมชนทำให้ชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมของตนให้คนภายนอกได้รู้จัก ทำให้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล

"...ตอนนี้ทาง อบต. ให้งบทางกลุ่มพี่อ้วน(กลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน) ให้งบเพิ่มขึ้นที่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชน เกี่ยวกับวัฒนธรรม..."

(นางพนิดา ศรีธรรมมา : เจ้าหน้าที่สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี,
สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2551)

บทบาทในข้อนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของปพิชญา วรสารพิสุทธิ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของชุมชนผ่านการทำงานบนเครือข่ายการสื่อสารและสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐิน" พบว่า บทบาทของสื่อพิธีกรรมบุญจุลกฐินในปัจจุบันคือ การสร้างกลุ่มเครือข่ายขึ้นใหม่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มโนรส จันทรพิทักษ์ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง "การสื่อสารเพื่อการรื้อฟื้นและสืบทอดการสวดสรวงภัญญะ ที่บ้านใหม่สมบุญ อำเภอนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา โดยพบว่าหน้าที่ของการสวดสรวงภัญญะที่มีต่อสังคมคือหน้าที่ในการสร้างเครือข่าย กล่าวคือ เป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานอื่น

บทบาทหน้าที่ของสื่อพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำ ที่มีต่อคนในชุมชนบ้านต้นตาลเป็นผลมาจากการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุก ที่ทางคณะทำงานโครงการสืบชะตาวังน้ำบ้านท่าราบ จังหวัดสระบุรี ได้ทำการศึกษาบริบทชุมชนก่อนที่จะออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับชุมชน ทั้งเพื่อแก้ไขจุดบอด เช่น การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในชุมชน หรือระหว่างเยาวชนกลุ่มรักษ์ป่าสักกับเยาวชนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรมไท-ยวน ดังปรากฏในบทบาทหน้าที่ในการสร้างความอบอุ่น/ความมั่นคงทางจิตใจ หรือการสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของแม่น้ำป่าสัก ดังที่ปรากฏในบทบาทหน้าที่สร้างความตระหนักในคุณค่าสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมจุดเด่นในชุมชนของตัวเอง เช่น การต่อยอดอัตลักษณ์ตัวตนของชาติพันธุ์ไท-ยวน ดังปรากฏในบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้าง/สืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรี หรือการส่งต่อความรู้ของชาวไท-ยวนที่เป็นภูมิปัญญามาแต่อดีต ดังปรากฏในบทบาทหน้าที่เป็นคลังเก็บความรู้ ฯลฯ จึงทำให้สื่อพิธีสืบชะตาแม่น้ำทำบทบาทหน้าที่ของตนเองกระจายไปสู่ระดับต่างๆ ทั้งต่อระดับปัจเจก ระดับชุมชน และระดับสังคม อย่างมีประโยชน์ต่อชุมชน